

УДК 338.434

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Безус Р.М., Білоткач О.В.

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

У статті розглянуто інвестиційний клімат сектору та його вплив на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств з виробництва органічної продукції. Враховуючи зростання конкурентної боротьби між виробниками за ресурси, ринки збуту та споживачів все більше стає актуальним пошук та залучення інвестицій в органічний під сектор. Інвестиційна діяльність сектору органічного агровиробництва досить важлива передумова зростання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в умовах збільшення імпорту продукції іноземних виробників та зниження купівельної спроможності населення. Проаналізовано динаміку основних показників розвитку ринку органічного виробництва. Окреслено перспективи подальшого розвитку ринку органічної продукції в Україні.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційне забезпечення, аграрний сектор, ринок органічної продукції, органічне виробництво, органічна продукція.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток органічного сільського господарства в світі здебільшого зумовлений підвищенням попиту на органічну продукцію на світовому агропродовольчому ринку, де місткість органічного сегмента щорічно зростає у п'ять разів швидше, ніж глобальний ринок загалом. За прогнозами міжнародних експертів у 2020 р. обсяг світової торгівлі органічним агропродовольством може досягти 200-250 млрд. дол. США.

Аграрний сектор України володіє широким спектром можливостей щодо розвитку органічного напрямку господарювання, проте розраховувати на успіх можна лише за умови законодавчого і нормативного-правового забезпечення, належної державної підтримки та суспільного визнання.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблеми формування, визначення сучасного стану, тенденцій змін та підвищення ефективності інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств є предметом дослідження таких вчених економістів-аграрників як: І.І. Вініченко [5], О.І. Гуторов [6], М.В. Добрянська [8], М.В. Кісіль [12], М.Ю. Коденська [13], Т.В. Майорова [16], Л.І. Михайлова [17].

Теоретичні дослідження розвитку та функціонування ринку органічної продукції найшли

відображення у працях відомих вітчизняних вчених, серед яких: М.О. Багорка [1, 2], І.А. Білоткач [1, 2], В.С. Данкевич [5], О.М. Яценко [13]. Водночас, питання інвестиційного забезпечення галузі залишається не розкритим.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відзначаючи величину, цінність та значимість наукових досліджень названих вчених та сучасних наукових розробок, їхні роботи висвітлюють окремі теоретичні та практичні питання організаційно-економічних передумов створення та функціонування світового і вітчизняного ринку органічної продукції. Однак вимагають подальших досліджень проблеми і перспективи розвитку ринку органічної продукції в умовах міжнародного співробітництва.

Питання інвестиційного забезпечення ресурсами, особливостей ефективного їх використання, формування та обґрунтування напрямів і джерел залучення, а також їх раціонального використання в аграрному секторі потребують подальшого вивчення.

Мета статті. Метою статті є розробка та обґрунтування теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій щодо удосконалення інвестиційного забезпечення розвитку з виробництва

органічної продукції та дослідження стану органічного виробництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поняття «інвестиційне забезпечення» є багатогранним і єдина думка, щодо його трактування відсутня. Так, Колесник О.О. відзначає, що інвестиційне забезпечення – це сукупність умов, ресурсів і заходів, необхідних для здійснення інвестиційного процесу [9].

Як зазначає Кісіль М. І. інвестиційне забезпечення – це не лише формування джерел фінансування інвестицій, а сукупність різноманітних умов, ресурсів, економічних механізмів, важелів і заходів, необхідних для забезпечення нормального (заданого) перебігу інвестиційних процесів [7].

Водночас, Вахович І. М. відзначає, що інвестиційне забезпечення – сукупні дії підприємницьких структур й органів самоврядування із залучення реальних та потенційних можливостей внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів за стратегічними напрямками економічної діяльності господарського комплексу [4].

Коденська М. Ю. зазначає, що інвестиційне забезпечення – організаційно-економічні умови, засоби, заходи та економічні взаємовідношення, що проявляються в процесі руху вартості, авансованої у капітал з метою формування, нагромадження і використання інвестиційних ресурсів для розвитку аграрно-промислового виробництва й людини – головної продуктивної сили суспільства [8].

Отже, при трактуванні поняття «інвестиційне забезпечення» науковцями застосовуються як ресурсний, так і процесний підхід, з визначенням особливостей на макро-, мезо- та мікрорівнях. Вважаємо, що зміст інвестиційного забезпечення на різних рівнях управління має свою специфіку. Інвестиційне забезпечення підприємства є завданням його менеджменту, а на рівні регіону, групи підприємств і держави – завданнями відповідних органів регіонального, галузевого чи державного управління економікою та соціальною сферою у сільській місцевості. Враховуючи специфіку органічного виробництва, під інвестиційним забезпеченням слід розуміти сукупності різноманітних умов, ресурсів, економічних механізмів і заходів, які забезпечують інвестиційний процес, у результаті якого досягається економічний, екологічний та соціальний ефект на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Економічний ефект зумовлений по-перше тим, що споживачі готові сплачувати більшу ціну за продукцію органічного виробництва, по-друге, підприємства можуть отримати економію від 30 до 97% на вартості матеріальних ресурсів. Водночас, органічне виробництво потребує значного розміру інвестицій, що впливає на збільшення собівартості продукції. На собівартість також негативно може вплинути зниження урожайності в конверсійний період [14].

Екологічний ефект полягає у тому, що за рахунок дотримання сівозмін, застосування зелених добрив та методів біологічної боротьби зі шкідниками, використанням сертифікованих технологій обробки ґрунту, спрямованих на мінімальне втручання, зниження ущільнення ґрунтів, а також зниження забруднення водою і атмосферного повітря через обмеження застосування синтетичних агрохімікатів відбувається відновлення земельних ресурсів.

Соціальний ефект реалізується через виробництво органічної продукції, яке передбачає використання великого обсягу ручної праці. Отже, таким виробництвом можуть займатися і дрібні сільськогосподарські виробники, які використовують власну та найману працю. Такий підхід дає можливість зменшити рівень безробіття на селі, стимулювати розвиток підприємництва, а від так і збільшення доходів місцевого та державного бюджетів.

Ступінь інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств є індикатором, який дозволяє зробити висновки потенційним інвесторам про необхідність і доцільність вкладення фінансових ресурсів саме в даний об'єкт. Нині існує необхідність обґрунтування і розробки заходів підвищення інвестиційної привабливості з метою реалізації продовольчої та енергетичної безпеки держави. Виходячи із цієї вимоги у країні необхідно створювати економічні, організаційні, фінансові і правові умови, що дозволять вітчизняному аграрному товаровиробнику здійснювати розширене відтворення як за рахунок власних ресурсів, так і за рахунок залучених інвестицій. Зарубіжний досвід доводить, що провідні країни світу, не зважаючи на відносно низьку інвестиційну привабливість сільськогосподарського виробництва, вкладають у цю галузь значні обсяги державних коштів.

Ринок органічної продукції вже близько двох десятиріч є одним з найбільш динамічних ринків продовольства у світі й стає популярною альтернативою споживання традиційної продукції. У світі органічним виробництвом займаються в 172 країнах світу 2,3 млн. виробників, із яких в Азії – 40%, Африці – 26%, Латинській Америці – 17%, Європі – 15%, Північній Америці – 1%, Океанії – 1% [3; 15]. Переважно збільшення попиту пов'язане зі зростаючою тривогою з боку споживачів щодо безпеки харчових продуктів, вироблених так званою «традиційною технологією». У свою чергу, сільгоспвиробники усвідомили, що споживачі готові платити більш високу ціну за продукти, вирощені органічним способом.

Органічний ринок в Європі продовжує зростати. У 2015 році він збільшився на 13% і досяг майже 30 млрд. євро. Німеччина є найбільшим органічним ринком в Європі (8,6 млрд. євро), Франція посідає друге місце (5,5 млрд. євро), Великобританія – третє місце (2,6 млрд. євро) і Італії – четверте (2,3 млрд. євро), інші країни Європейського Союзу (10,5 млрд. євро). Дані 2016 року, свідчать, що ринок Європи продовжує рости. За оцінками Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, у перспективі попит на органічну продукцію у світі зростатиме у міру розвитку економіки країн, підвищення рівня освіти та доходів населення [3].

Україна за своїми природно-кліматичним та ґрунтовним потенціалом має унікальну можливість зайняти одне з провідних місць серед виробників органічної продукції. Слід зауважити, що у останні півтора десятиліття органічне виробництво в нашій державі активно розвивається. За інформацією профільного міністерства [12], в Україні станом на 01.01.2016 працює 16 сертифікаційних компаній-нерезидентів, які здійснюють сертифікацію сільськогосподарського вироб-

ництва за правилами органічного виробництва і лише одна компанія-резидент.

За даними Федерації органічного руху України, площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, задіяних під вирощування різноманітної органічної продукції, становила у 2015 році 410,6 тис. га, що становить близько 1% від загальних площ сільгоспугідь [11]. Україна займає двадцяте місце серед світових країн-лідерів органічного руху та перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур. У 2015 році в Україні нараховувалося 210 сертифікованих органічних господарств, середній розмір яких становив близько 2 тис. га (табл. 1). Більшість українських органічних господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Житомирській областях.

Незважаючи на фінансову, політичну та економічну кризу, ринок органічної продукції зростає. Протягом останніх років спостерігається стійка тенденція до зростання кількості господарств, які займаються виробництвом органічної продукції та збільшення площ сільськогосподарських угідь, які в цілому задіяні. Разом з тим, середній розмір подібного господарства поступово зменшується, наближуючись до європейських показників.

Під час переходу господарств від традиційного виробництва продукції до органічного на економічному рівні господарювання до основних завдань підприємницької діяльності належить створення умов господарювання для відтворення природної родючості земель та запобігання екологічній небезпеці шляхом зменшення техногенного навантаження на агроєкосистему.

Підтримка господарств з органічним напрямом виробництва формує механізм використання економічних методів та важелів з одночасним нормативно-правовим та інформаційним забезпеченням, що сприятиме підвищенню ефективності процесу виробництва органічної сільськогосподарської продукції в галузях національної економіки.

За оцінками Федерації органічного руху України [11], внутрішній споживчий ринок органічних продуктів в Україні за останнє десятиліття зріс до 19 млн. євро у 2016 році, що становить приблизно 0,4 євро на одного жителя України (рис. 1). Аналітичне вирівнювання динаміки споживчого ринку органічної продукції, з вірогідністю 98%, свідчить про перспективи його зростання на 0,1828 млн. євро.

На сьогоднішній день гостро стоїть питання створення сприятливих умов залучення іноземного капіталу в органічне агровиробництво. Для підвищення інвестиційного іміджу вітчизняного

виробництва потрібно формувати позитивний досвід державно-приватних відносин в реалізації інвестиційних проектів. Україна має величезні ресурси для виробництва продовольчих продуктів і розв'язання не лише національної, а й світової продовольчої проблеми (по оцінках експертів Україна може забезпечити продовольством від 150 до 500 млн. чол.) [6]. Це виявлятиметься у збільшенні обсягів аграрного виробництва, пропонуючи безпечні і корисні продовольчі продукти, що дасть можливість забезпечити населення продуктами безпечними та корисними для здоров'я в мейнстрімі продовольчої безпеки держави.

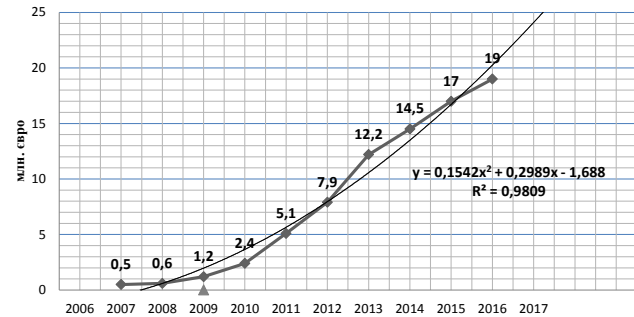

Рис. 1. Ємність українського споживчого ринку органічної продукції

Джерело узагальнено автором на основі [11]

Для збереження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств з виробництва органічної продукції доречно поставити наступні завдання:

- модернізація технологій з врахування принципів органічного виробництва та ресурсоощадливості;

- оновлення знань та набуття практичних навичок застосування органічних підходів;

- підвищення рівня інвестиційного менеджменту та інформаційного забезпечення.

Серед основних джерел фінансування інвестицій виділяють самофінансування, банківське кредитування, форвардні контракти та фандрайзинг. У свою чергу самофінансування потребує для реалізації інвестиційних проектів власні фінансові ресурси підприємств, за рахунок одержання доходів від господарської діяльності, амортизаційних відрахувань, резервів на майбутні періоди та статутного фонду. Банківське кредитування, як класичних джерело отримання ресурсів які можуть бути використані в якості інвестицій, на жаль, для більшості дрібних сільгоспвиробників виробників залишається обмеженим. Форвардний контракт, як й інші деривативи є потужним засобом планування здійснення поставок та одночасно виступає фінансовим та інвестиційним інструментом.

Таблиця 1

Показники розвитку органічного виробництва в Україні

Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 до 2007, +	2015 до 2007, %
Площа тис. га	249,9	270	270,2	270,2	270,3	272,9	393,4	400,8	410,6	+64,3	164,3
Кількість господарств, од.	92	118	121	142	155	164	175	182	210	+128,3	228,3
Середній розмір господарства, тис. га	2,72	2,29	2,23	1,9	1,74	1,66	2,25	2,2	1,96	-27,9	72,1

Джерело узагальнено автором на основі [11]

Відповідальність суб'єктів за покращення інвестиційного клімату в аграрному секторі

Суб'єкт	Страховий захист	Податкова політика	Кредитної політики	Митна політика	Цінова політика	Амортизаційна політика	Розвиток галузі
ВРХ	+	+		+			+
КМУ	+	+		+		+	+
МінФін	+	+	+				+
МінАПК			+	+		+	+
Громадські об'єднання					+		+
Асоціації	+	+	+	+	+		+
НБУ	+		+				+
Сертифікуючі органи				+			+

Джерело: власні дослідження автора

Сутність фандрайзингу полягає в пошуку ресурсів (людей, устаткування, інформації, часу, грошей) для реалізації проектів та підтримання існування організації. Пошук фінансових ресурсів займає в цьому процесі важливе, але не єдине місце. Крім того, фандрайзинг – це також наука про успішне переконання інших у тому, що діяльність вашої організації заслуговує уваги.

Органічне агровиробництво в Україні потребує значних інвестиційних ресурсів. Ми поділяємо думку провідних науковців, що виважена та детально розроблена аграрна політика є вкрай важливою для розвитку аграрного сектору. Саме держава має сприяти покращенні інвестиційного клімату в аграрному секторі, зокрема органічного виробництва шляхом впровадження регламентованої та транспарентної податкової, амортизаційної, митної, цінової та кредитної політики.

За державної підтримки була розроблена програма пільгового кредитування агровиробництва. Однак, визначений підхід не активізував співпрацю банків. Основними причинами такої ситуації були і залишаються вартість кредитів, запізнення з отриманням компенсаційних виплат, високі вимоги до позичальників, недосконала система розподілу та ускладнена процедура отримання бюджетної компенсації. Тому важливе значення має кооперування та утворення інтегрованих формувань, що займаються виробництвом, збутом, переробкою та реалізацією органічної продукції.

На наш погляд, державна підтримка інвестиційного забезпечення розвитку виробництва органічної продукції має здійснюватися за наступними напрямками:

- розробка законодавчих актів, які забезпечують розвиток ринку органічної продукції;
- надання податкових пільг виробникам органічної продукції та підприємствам, що використовують органічне землеробство;
- надання податкових пільг підприємствам, що використовують екологічні заходи;
- надання податкових пільг підприємствам, що надають консультаційні послуги підприєм-

ствам та інформаційну підтримку розвитку органічного виробництва;

- фінансування наукових досліджень в аграрній сфері;
- фінансування будівництва та реконструкції інфраструктури.

Важливим чинником підвищення інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору є покращення якості виробленої ними продукції, приведення її у відповідність до міжнародних стандартів. Сучасні стандарти мають надавати новий імпульс розвитку інноваційних технологій, відігравати значну роль у вирішенні питань захисту навколишнього середовища, удосконаленні програм безпеки й охорони здоров'я, покращенні якості життя і розвитку економіки в цілому. Вони сприятимуть виробництву високоякісної конкурентної продукції, а також розширенню експортних можливостей підприємств аграрного сектору в тому числі і виробництва органічної продукції [10, с. 94].

Висновки з даного дослідження і пропозиції. Детально розроблена інвестиційна підтримка органічного агровиробництва повинна здійснюватися шляхом впровадження регламентаційно-сертифікаційної, податкової, амортизаційної, митної, цінової та кредитної політики. Через постійні проблеми з наявністю коштів у державному та місцевих бюджетах галузь органічного виробництва не може розраховувати на інвестиційні ресурси від державних та місцевих органів влади.

Незважаючи на значну кількість фінансових установ в Україні доступ до інвестиційних ресурсів виробникам органічної продукції значно обмежений, а також не бажання банківських установ розробляти банківські продукти, що орієнтовані на специфіку галузі органічного виробництва.

Перспективи для розвитку ринку органічної продукції є позитивними, особливо в умовах розгортання євроінтеграційних процесів та зростання попиту на органічну продукцію як в країнах ЄС, так і в багатьох інших країнах світу.

Список літератури:

1. Білоткач І.А. Психологічні особливості сприймання органічної продукції / І.А. Білоткач // Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу: збірник тез доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 24-25 вересня 2015 р. / Відп. за вип. Ю.М. Гладенко. – Суми: ФОП Ткачов О.О., 2015. – С. 27-29.
2. Багорка М.О., Білоткач І.А. Формування та оцінка маркетингового потенціалу аграрних підприємств // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2015. – №. 20, Вип. 4. – С. 63-67.
3. Бородачева Н.В. Органічний продукт вирощують без хімії та сертифікату / Н.В. Бородачева, А.Н. Китраль // Дзеркало тижня. – 2004. – № 31.

4. Вахович І.М. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону / І.М. Вахович, Г.Л. Денисюк // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1. – С. 138-144.
5. Данкевич В.С. Особливості розвитку органічного землеробства в умовах Українського Полісся / В.С. Данкевич // Науково-практичний журнал Збалансоване природокористування. – 2013. – № 4. – С. 71-75.
6. Ємцев В.І. Виробництво органічної продукції як фактор розвитку конкурентоспроможності підприємств АПК України / В.І. Ємцев // Наукові вісті ПВНЗ «Галицька академія». – 2012. – № 1(20). – С. 119-124. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/9171>
7. Кісіль М.І. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного виробництва та сільських територій / М.І. Кісіль // Менеджмент: збірник наукових праць. – К., 2009. – № 11. – 225 с.
8. Коденська М.Ю. Мотиваційні чинники інвестиційного забезпечення розвитку аграрно-промислового виробництва / М.Ю. Коденська // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2013. – № 2. – С. 62-66.
9. Колесник О.О. Оцінка інвестиційного забезпечення розвитку туризму в Україні / О.О. Колесник // Економіка. Управління. Інновації. – 2011. – № 2(6). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_kolesnyk6.htm
10. Мусієнко О.Л. Фактори інвестиційної привабливості підприємств аграрного виробництва / О.Л. Мусієнко // Інноваційна економіка. – 2013. – № 4. – С. 90-95.
11. Органік в Україні / Федерація органічного руху України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-39-01>
12. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/>.
13. Яценко О.М. Формування попиту на органічну продукцію на агропродовольчому ринку / О.М. Яценко, Ю.С. Завадська // Інноваційна економіка. – 2010. – № 3(17). – С. 204-208.
14. Щодо напрямів розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. Аналітична записка. – 477 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1292/>.
15. IFOAM International Federation Organic Agriculture Movements General assembly. «Principles of Organic Agriculture». – 2013. – С. 1-4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifoam.bio/>.

Безус Р.Н., Белоткач Е.В.

Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет

ОСОБЕННОСТИ ИНВЕСТИЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ ОРГАНИЧЕСКОГО АГРОПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье рассмотрены инвестиционный климат сектора и его влияние на конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий по производству органической продукции. Учитывая рост конкурентной борьбы между производителями за ресурсы, рынки сбыта и потребителей все больше становится актуальным поиск и привлечение инвестиций в органический под сектор. Инвестиционная деятельность отрасли органического агропроизводства достаточно важная предпосылка роста конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий в условиях увеличения импорта продукции иностранных производителей и снижение покупательной способности населения. Проанализирована динамика основных показателей развития рынка органического производства. Определены перспективы дальнейшего развития рынка органической продукции в Украине.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная деятельность, инвестиционное обеспечение, аграрный сектор, рынок органической продукции, органическое производство, органическая продукция.

Bezus R.M., Bilotkach O.V.

Dnipropetrovsk State Agrarian University of Economics

SPECIAL QUALITIES OF INVESTMENT PROVISION DEVELOPMENT OF ORGANIC AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE

Summary

The article considers the climate of the sector and it's influence on competitiveness of dairy enterprises. Given the increase in competition between producers for resources, markets and consumers is becoming increasingly important to find and attract investment in the organic sector. Investment activity sector of organic agricultural production is quite an important precondition for increasing the competitiveness of agricultural enterprises in terms of increase in imports to foreign producers and reduced purchasing power of the population. Analyzed the dynamics of the main indicators of organic production. Outlined the development prospects of the market for organic products in Ukraine.

Keywords: investment, investment activity, investment support, the agricultural sector, market of organic products, organic farming, organic products.